

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 20, No. 4, Summer 2020, 155-179
Doi: 10.30465/crtls.2020.26528.1592

A Review on The Second Edition of *Farsi Biyamuzim*

Esmat Khoeini*

Mohammad Parsanasab**, Naser Kermani***

Abstract

Despite the variety of electronic resources, textbooks continue to be the main medium of language teaching. Thus, criticizing them can improve the quality of education. This paper reviews the 1st volume of the 2nd Edition of “Farsi Biamuzim”, based on a set of standards and criteria for evaluating academic textbooks. Among the five criticism criteria of structure, content, language, method, and society and culture, the advantages of this work can be found in the general way of teaching the alphabet, providing innovative exercises, selecting practical topics, and designing useful topics in the content of lessons. Its disadvantages can be attributed to the structural inconsistency of the book in the instruction of letters and grammatical materials and the lack of a list of sources and a defect in its list of contents.

Keywords: Content Criticism, Structural Criticism, Linguistic Criticism, Methodological Criticism, Socio-Cultural Criticism, Teaching Farsi to Non-Farsi Speaking Learners

---

* Assistant Professor of Persian Language and Literature, Kharazmi University, Tehran, khoeini@yahoo.com

** Professor of Persian Language and Literature, Kharazmi University, Tehran, Parsanasab63@yahoo.com

*** PhD Candidate of Persian Language and Literature, Kharazmi University, Tehran (Corresponding Author), Naser.kermani1339@gmail.com

Date received: 2019-09-15, Date of acceptance: 2020-01-27

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

نقد مجموعه فارسی بیاموزیم

عصمت خویی*
*

محمد پارسانسب**، ناصر کرمانی***
**

چکیده

با وجود تنوع منابع الکترونیک، کتاب درسی هم‌چنان اصلی‌ترین ابزار آموزش زبان محسوب می‌شود و نقد و بررسی این کتاب‌ها می‌تواند کیفیت آموزش را ارتقا دهد. در این مقاله با روش اسنادی - انتقادی و براساس مجموعه‌ای از شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی کتاب‌های درسی دانشگاهی ویراست دوم از جلد نخست مجموعه فارسی بیاموزیم را نقد و بررسی کرده‌ایم. با توجه به پنج محور نقد ساختاری، محتوایی، زبانی، روشی، و فرهنگی - اجتماعی، از مزایای این اثر می‌توان به شیوه کلی آموزش الفبا، ارائه تمرین‌های ابداعی، انتخاب عنوان‌های کاربردی، و طرح موضوع‌های مفید در محتوای درس‌ها اشاره کرد و از معایب آن می‌توان انسجام‌نداشتن ساختاری کتاب در ترتیب آموزش حروف و مطالب دستوری و فقدان فهرست منابع و نقص فهرست مطالب را نام برد.

کلیدواژه‌ها: نقد محتوایی، نقد ساختاری، نقد زبانی، نقد روشی، نقد فرهنگی - اجتماعی، آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان.

---

* استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، E.khoeini@yahoo.com

** استاد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، Parsanasab63@yahoo.com

*** دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه خوارزمی، تهران (نویسنده مسئول)

Naser.kermani1339@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۲۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۰۷

۱. مقدمه

امروزه با گسترش روابط ملت‌ها آموزش زبان خارجی یکی از برنامه‌های اصولی بسیاری از کشورها شده است. در ایران نیز چندین دهه است که آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مورد توجه قرار گرفته و نهادهای دانشگاهی، مذهبی، و مؤسسه‌های علمی در این زمینه آثار قابل توجهی را به چاپ رسانده‌اند. به‌منظور آموزش بهتر و به‌کارگیری روش‌های به‌روز باید کتاب‌های آموزشی به‌طور مستمر بازبینی شود تا انطباق آن‌ها با اهداف و نیازهای ما بررسی شود و در صورت نیاز اصلاحات لازم صورت پذیرد.

کتاب *فارسی بیاموزیم* را حسن ذوالفقاری (دانشگاه تربیت مدرس)، مهبد غفاری (دانشگاه کمبریج)، و بهروز محمودی بختیاری (دانشگاه تهران) تألیف کرده‌اند و انتشارات مدرسه آن را در سال ۱۳۹۶ منتشر کرده است. در این مقاله ویراست دوم از جلد یکم آن نقد و بررسی می‌شود؛ بدان امید که بیان قوت و ضعف آن به ارتقای کیفیت ویراست دوم مجلدهای دیگر و ویراست‌های بعدی کمک کند.

علت انتخاب این کتاب برای نقد آن است که مؤلفان به‌روش نوین کلی‌آموزی در خواندن و روش تحلیلی در نوشتن به‌جای روش سنتی روی آورده‌اند و علاوه‌بر تغییرات ساختاری تحولات محتوایی نیز در آن صورت گرفته است. در حال حاضر، این کتاب در دانشگاه‌های علامه طباطبائی، علوم پزشکی تهران (کالج بین‌الملل)، امام خمینی قزوین، و در خارج از کشور در دانشگاه کمبریج تدریس می‌شود.

باتوجه به این که آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان رشته‌ای دانشگاهی است و این رشته در تعدادی از دانشگاه‌های کشور دایر است، لازم است کتاب‌های درسی این رشته ضمن هماهنگی با معیارهای آموزش زبان با معیارهای ارزش‌سنجی کتاب‌های درسی دانشگاهی نیز هم‌خوانی داشته باشد.

در این پژوهش، ابتدا مطالب و محتوای درس‌ها و تمرین‌های کتاب را به‌صورت مجزا نقد و بررسی کرده‌ایم و نقاط قوت و ضعف را مشخص کرده‌ایم و در پایان، توصیه‌هایی را برای بهبود کیفی مطالب کتاب، از جمله تعیین شاخص‌هایی در زمینه فرهنگی — اجتماعی ارائه نموده‌ایم. درباره نقد و بررسی مجموعه *فارسی بیاموزیم* مقاله‌هایی با رویکردهای مختلف نوشته شده است. در این باره، در بعضی از مقاله‌ها به‌طور مستقل و بعضی به‌شیوه مقایسه‌ای بحث شده است که در جدول ۱ به سه مورد از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

جدول ۱. سه نمونه مقاله درباره نقد و بررسی مجموعه فارسی بیاموزیم

ردیف	عنوان مقاله	چهارچوب	ناقدان	سال نقد	ارزیابی
۱	بررسی مقابله‌ای تصاویر به‌کاررفته در کتاب‌های فارسی بیاموزیم و زبان فارسی	«نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر» کرس و لیون	وکیلی فرد و آقایی	۱۳۹۵	تصاویر به‌کاررفته در کتاب زبان فارسی اغلب از نوع بازنمودی مفهومی و طبقه‌بندی‌کننده‌اند، درحالی‌که در تصاویر کتاب فارسی بیاموزیم هم از نوع تعاملی روایتی هم از نوع مفهومی طبقه‌بندی‌کننده است.
۲	توصیف و تحلیل فارسی بیاموزیم	الگوی لیتل جان (۲۰۱۱)	رشیدی و اله یار	۱۳۹۴	به نقش‌آفرینی زبان‌آموزان، ارائه متون اصیل، و تأکید بر تعامل و پرورش فعالیت‌های ذهنی متنوع توجه خاص شده است.
۳	بررسی متون خوانداری مجموعه فارسی بیاموزیم	نقش‌های هفت‌گانه زبان ازدیدگاه هلیدی	رضایی و علی‌پور	۱۳۹۱	در جلد‌های اول تا سوم به نقش‌های زبان توجه ویژه‌ای شده است. نقش تعاملی بالاترین و نقش تخیلی کم‌ترین میزان توجه را به خود اختصاص داده است.

طراحی یک متن منسجم به‌گونه‌ای که بتواند پویایی لازم را به اندیشه زبان‌آموز بدهد و او را در فراگیری زبان خارجی یا زبان دوم هدایت کند مستلزم استفاده از دستاوردها و تجربه‌های گذشته است. بی‌گمان نقد میزان موفقیت و شناسایی نقاط ضعف و قوت و آسیب‌شناسی منطقی و صحیح کتاب وصول به این اهداف را تسریع می‌کند. با این نگاه ارزش‌یابی کتاب‌های آموزش زبان در فرایند یادگیری اهمیت به‌سزایی پیدا می‌کند. کانینگز ورث (۲۰۰۵) در کتاب خود با عنوان *مجموعه آموزشی‌تان را انتخاب کنید (Choosing Your Course Book)* می‌گوید: «هیچ کتابی به‌طور پیش‌فرض برای زبان‌آموزان مناسب نیست». بنابراین، برای انتخاب کتاب مناسب چاره‌ای جز نقد مجموعه‌های موجود نیست (ورث، به‌نقل از کیا شمشکی و صحرایی ۱۳۹۶: ۱۲۸).

تاکنون برای نقد کتاب‌های درسی، به‌ویژه کتاب‌های آموزش زبان، معیارهای نقد بسیاری مطرح شده که در تنظیم هر یک از آنها عوامل متفاوتی مؤثر بوده است. «در این زمینه هم در داخل هم در خارج از کشور پژوهش‌های مختلفی صورت گرفته و پژوهش‌گران متعددی معیارهایی را برای انتخاب کتاب درسی مناسب ارائه داده‌اند. از میان مؤلفانی چون ویلیامز (Viliyams 1983)، شلدون (Sheldon 1988)، گارینگر (Garinger 2002)،

کانینگز ورث (Counings Worth 2005)، موکوندان (Mukundan et al. 2001)، بالاچاندان (Balachandran 2014) به نظر می‌رسد که کانینگز ورث کامل‌ترین معیارها را مطرح کرده باشد. کانینگز ورث مجموعه‌ای از شاخص‌ها را در سی حوزه برای بررسی کتاب‌های آموزش زبان معرفی کرده است که می‌تواند مبنای خوبی برای نقد کتاب‌های آموزشی باشد. او در ابتدای هر حوزه درباره ویژگی‌های کتاب در زمینه یک مؤلفه معین توضیح‌های مفصلی می‌دهد و در انتها فهرستی از شاخص‌ها را در همان زمینه ارائه می‌کند (ورث، به نقل از غریبی ۱۳۹۵: ۸۷۱). پژوهش‌گران ایرانی نیز در کتاب‌ها و مقاله‌های خود معیارهای ارزش‌مندی برای کتاب‌های آموزش زبان تعیین کرده‌اند که در ادامه به چند مورد از آنها اشاره می‌شود:

دهقانی (۱۳۹۷) نوشته‌های پژوهشی را از لحاظ عناصر بیرونی و درونی قابل‌بررسی می‌داند. عناصر بیرونی مؤلف یا تولیدکننده اثر، برنامه پژوهشی یا گفتمان پژوهشی، انتشارات، خواننده، و ناقد را شامل می‌شود. عناصر درونی موضوع، سابقه پژوهش، محتوای تحقیق، و ادبیات نگارش را مدنظر دارد.

فرخزاده (۱۳۸۶) برای نقد و بررسی کتاب درسی مؤلفه‌هایی را در نظر می‌گیرد، از جمله بررسی اهداف، محتوا، روش‌ها، ارزش‌یابی و همچنین، نقد و بررسی شکل ظاهر، ساختار، و میزان استفاده از تکنولوژی آموزشی.

رضی (۱۳۸۸) برای نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی معیارهای پنج‌گانه‌ای را در مقاله‌ای با عنوان «شاخص‌های نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی» ارائه می‌دهد. این شاخص‌ها عبارت‌اند از نقد ظاهری، ساختاری، زبانی، روشی، و محتوایی که هر یک از این‌ها خود به عناصر جزئی‌تری تقسیم می‌شود. نویسندگان مقاله حاضر با مطالعه این معیارها و معیارهای دیگر، مجموعه‌ای از شاخص‌ها را با محوریت ملاک‌های احمد رضی برای نقد این مجموعه تعریف کرده‌اند.

۲. شاخص‌های نقد این جستار با محوریت معیارهای رضی (۱۳۸۸)

الف) شاخص‌های نقد ساختاری

- واحدهای یادگیری از یک نظام طبقه‌بندی شده برخوردار باشد.
- اهداف کلی کتاب و اهداف هر واحد یادگیری برای معلم و زبان‌آموزان معلوم باشد.
- کتاب پیش‌گفتار و مقدمه داشته باشد.

- در ابتدای درس‌ها زمینه جلب توجه فراگیران به موضوع متن و نگاه معلم به روند تدریس فراهم شده باشد. در انتهای هر واحد درسی جمع‌بندی لازم صورت گرفته باشد و در صورت لزوم نتیجه ارائه شده باشد.
- پرسش‌ها، تمرین‌ها، و فعالیت‌های لازم و با کیفیت مناسب برای یادگیری و فهم مطالب در کتاب گنجانده شده باشد.
- از تصویرها، عکس‌ها، و شکل‌های متناسب با موضوع استفاده شده باشد. کتاب نمودارها و جدول‌های متناسب با موضوع داشته باشد و نحوه چینش جدول‌ها و نمودارها در لابه‌لای مطالب مطلوب باشد و حس کنجکاوی زبان‌آموزان را برانگیزد و به یادگیری آن‌ها کمک کند.
- کتاب فهرست‌های لازم را اعم از فهرست مطالب، فهرست منابع، جدول‌ها و نمودارها و فهرست واژه‌های دشوار (واژه‌نامه) و ... داشته باشد.

ب) شاخص‌های نقد زبانی

- معیارهای زبان یا زبان‌هایی که مؤلف برای نوشتن متن‌ها به کار گرفته است رعایت شده باشد.
- متن دوام و انسجام معنایی داشته باشد.
- اجزای جمله‌ها درست در جای خود نشسته باشد و قواعد دستوری رعایت شده باشد.
- پیوند جمله‌ها و بندها به درستی رعایت شده باشد. جمله‌ها رسا و پاراگراف‌ها متعادل باشند.
- از علائم سجاوندی درست و به جا استفاده شد باشد و قواعد نگارشی رعایت شده باشد.
- از کاربرد واژه‌ها و تعبیرهای مهجور و ساخت‌های نحوی فارسی کهن پرهیز شده باشد.
- به تناسب زمینه متن، از اصطلاحات و تعبیرات مناسب استفاده شده باشد.
- رسایی و روانی جمله‌ها رعایت شده و انشایی پاکیزه و شایسته مباحث کتاب داشته باشد.

- برای اسامی و اصطلاحات خارجی در پانوشت معنی معادل آمده باشد.
- دستور خط فارسی مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی رعایت شده باشد.

ج) شاخص‌های نقد روشی

- مؤلف تا چه اندازه به اصول و ضوابط روشی که برای طرح مطالب کتاب از آن استفاده کرده پای‌بند بوده است؟
- نویسنده در استفاده از منابع تا چه مقدار مقید به رعایت امانت بوده است؟
- نویسنده تا چه اندازه با معرفی منابع کمکی، زمینه مطالعه و فعالیت‌های بعدی زبان‌آموز را فراهم آورده است؟ (آیا به منابع الکترونیکی، نوارهای صوتی و تصویری، نرم‌افزارها، و پایگاه‌های اینترنتی نیز توجه داشته است؟)
- مؤلف تا چه میزان از علوم جدید مانند زبان‌شناسی، روان‌شناسی، و علوم تربیتی در شیوه ارائه مطالب بهره برده است؟ آیا به یافته‌های رشته‌هایی مانند برنامه‌ریزی درسی و تکنولوژی آموزشی در شیوه یاددهی و یادگیری توجه داشته است؟
- به ویژگی‌های شخصیتی و روحی مخاطبان تا چه اندازه توجه داشته است؟
- برای تفهیم مطالب تا چه اندازه از مثال‌ها و نمونه‌های درست استفاده کرده است؟

د) شاخص‌های نقد محتوایی

- موضوع و محتوای واحدهای یادگیری به‌روز باشد.
- کتاب جامعیت لازم را داشته باشد (باتوجه به اهداف کلی، رفتاری، و آموزشی تنظیم شده باشد).
- مطالب درس‌ها با مطالب درس‌های قبل و بعد از خود در صورت وابسته‌بودن مرتبط باشد.
- با طرح موضوع‌ها و سؤال‌های جدید، افق‌های تازه‌ای به روی زبان‌آموزان گشوده باشد.
- بین محتوای اصلی هر واحد درسی و موضوع‌های جنبی تناسب لازم را ایجاد و رعایت کرده باشد (بیش از حد یا کم‌تر از حد نیاز موضوع‌های فرعی را بررسی نکرده باشد).

- محتوا با توجه به زمینه‌های شناختی، مهارتی، و عاطفی زبان‌آموزان تنظیم شده باشد.
- در صورت لزوم به پیوند با دیگر علوم و رشته‌ها توجه کرده باشد.

ه) شاخص‌های نقد فرهنگی — اجتماعی

- در گفت‌وگوها سخن چگونه آغاز شده است؟
- نویسنده تا چه اندازه در طرح مسائل عاطفی برای بیان استحکام روابط خانوادگی و اجتماعی موفق بوده است؟
- نویسنده تا چه اندازه به شناخت هویت فراگیران اهمیت داده است؟
- نویسنده برای آشنایی زبان‌آموزان با شغل‌های گوناگون چگونه عمل کرده است؟
- نویسنده تا چه اندازه در شناساندن رسوم و سنن ملی، هنرهای بومی، ادبیات ملی، مشاهیر و بزرگان علم و ادب، اماکن تاریخی، جاذبه‌های گردش‌گری، شهرهای زیارتی، و ... موفق عمل کرده است؟

۳. نقد ویراست دوم کتاب فارسی بیاموزیم، جلد نخست، با توجه به شاخص

الف) نقد ساختاری

در نقد ساختاری وجود یک نظام طبقه‌بندی شده بین واحدهای یادگیری و یک‌پارچگی و انسجام میان محتوای آن‌ها از ملزومات کار نقد است. در بخش اول (آموزش حروف الفبا و الزامات آن) چینه‌بندی منطقی و دقیقی در آموزش حروف و محتوای درس‌ها صورت نگرفته است. درست است که شیوه آموزش این کتاب کلی آموزشی است، اما کلی آموزشی نیز تابع قوانینی است که باید آن‌ها را رعایت کرد. در تمامی درس‌های این قسمت این سه دستور به ترتیب تکرار می‌شود: ۱. به معلم گوش کن و دور حرفی که صدای ... دارد دایره بکش، ۲. بنویس (write)، ۳. بخوان (read).

نخست، جای آموزش مهارت سخن گفتن از چهار مهارت آموزش زبان (گوش کردن، سخن گفتن، خواندن، و نوشتن) خالی است؛ دوم، در تمامی درس‌ها مهارت نوشتن را قبل از خواندن آموزش داده است، در حالی که اولویت آموزش با خواندن است؛ سوم، در بیش‌تر درس‌ها (هم در خواندن هم در نوشتن) کلمه‌ها و جمله‌هایی آموزش داده شده است که زبان‌آموز با بعضی از حروف آن‌ها آشنا نشده و آن‌ها را نیاموخته است.

۱. بررسی ساختاری واحدهای یادگیری (درس‌ها): با وجود چینش منطقی و درست بیش‌تر درس‌ها، بین بعضی از آن‌ها که از لحاظ محتوا به یک‌دیگر نزدیک‌اند فاصله افتاده است. برای نمونه، پیش‌نهاد می‌شود که درس ۱۵ با عنوان «خانواده ما» بعد از درس ۱۳ با عنوان «خانواده من» بیاید. در کنار هم بودن درس‌هایی که از لحاظ موضوع مشترک و در واقع مکمل یک‌دیگرند، می‌تواند پاسخ‌گویی به سؤال‌های ذهنی زبان‌آموزان را سرعت دهد. درباره ساختار واحدهای درسی در قسمت نقد و بررسی مطالب بخش دوم بیش‌تر سخن خواهیم گفت.

۲. بررسی انسجام و ارتباط منطقی میان محتوای درس‌ها: گاهی در متن درس‌ها هماهنگی لازم رعایت نشده است؛ مثلاً، در صفحه ۸۵ (تمرین هفتم، درس ۷) از زبان‌آموز خواسته شده که شماره هر تصویر را جلوی شغل مربوط به آن بنویسد. تعداد تصویرها هشت‌تاست، در حالی که زبان‌آموز در درس قبل، اعداد ۱ تا ۵ را آموخته است. در صفحه ۸۸ (تمرین یازدهم از همین درس) یک‌بار دیگر عددها از ۱ تا ۱۰ آموزش داده می‌شود.

بعضی متن‌ها با عنوان درس هماهنگی ندارد. برای نمونه، عنوان درس ۲۴ «خواهرم از من بزرگ‌تر است» برگرفته از متن نیست و در هیچ تمرینی از متن نیامده است. متن تمرین ۱ در همین درس (خواهرم از من بزرگ‌تر است) با موضوع درس آموزش صفت برتر (تفضیلی) و برترین (عالی) تناسب چندانی ندارد و ذهن زبان‌آموز را بیش‌تر به سوی صفات متضاد می‌کشاند تا صفت ساده که زمینه‌ساز صفت برتر و برترین است. متن تمرین ۱ درس ۲۴:

خانم امینی: مریم، اتاقت خیلی کثیف است.

مریم: بیخشید مامان، الآن تمیز می‌کنم.

خانم امینی: من هم باید ظرف‌های کثیف را بشویم.

مریم: سطل آشغال اتاقم پر است.

خانم امینی: خوب، آن را در کیسه زباله خالی کن (ذوالفقاری و دیگران ۱۳۹۶: ۱۹۳).

این ناهماهنگی کم‌وبیش در تمرین‌های ۲، ۳، و ۴ همین درس نیز وجود دارد (همان: ۱۹۴).

مشکل دیگر یک‌سان نبودن بعضی عنوان‌ها با عنوان‌های درس‌های دیگر از لحاظ شکل نوشتار است. در برخی عنوان به صورت جمله رسمی و در برخی به صورت گفتار

محاوره‌ای است. برخلاف عنوان همه درس‌ها، عنوان درس ۲۹ «باید چه کار کنه؟» نوشته شده است (همان: ۲۲۳).

۳. شاخص دیگر نقد ساختاری معلوم‌بودن اهداف کلی کتاب و اهداف هر واحد یادگیری برای معلم و زبان‌آموز است. در این کتاب اهداف آموزشی هر درس به‌طور مجزا در ابتدای شیوه آموزش هر درس در کتاب راهنمای معلم و اهداف کلی در پیش‌گفتار فارسی بیاموزیم آمده است. مهم‌ترین اهداف عبارت‌اند از این‌که زبان‌آموزان ۱. زبان مادری خود را درک کنند؛ ۲. از میراث فرهنگی، ملی، و دینی خود استفاده کنند؛ ۳. با مظاهر فرهنگی، دیدنی‌ها، و مشاهیر ایران آشنا شوند؛ ۴. پلی بین فرهنگ محل زندگی خود و فرهنگ ملی ایران برای بهتریستن ایجاد کنند؛ ۵. با فرهنگ ملی خود پیوند برقرار کنند و آن را به نسل‌های بعد انتقال دهند؛ ۶. از آثار فارسی استفاده کنند؛ ۷. فرهنگ، هنر، و ادب ایران را به دیگران معرفی کنند.

باید توجه داشت که اگر هدف از تألیف این کتاب آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان است، هدف‌های ۱، ۲، و ۵ بی‌معنی است. فرهنگ ایرانی فرهنگ زبان‌آموزان نیست و ما در این کتاب توجهی به فرهنگ زبان‌آموزان غیرایرانی نداریم. بنابراین، اکنون که کتاب تألیف شده، باید دید هنگام نوشتن آن چه اهداف پیدا و پنهانی در ذهن نویسندگان بوده است و آن‌ها را در شمار هدف‌ها آورد. چنان‌چه در محتوا بخش‌هایی با عنوان و مضمون آشنایی و پرورش فرهنگ ملی و بومی برای ایرانیان هست، باید حذف شود، زیرا فرهنگ ایرانی بومی زبان‌آموزان نیست و بنا نیست فارسی‌زبانان این کتاب را آموزش ببینند. نباید چنین برداشت شود که هدف تحمیل فرهنگ است، ولی می‌توان هدف و محتوا را آشنایی زبان‌آموزان با فرهنگ ایرانی به‌منزله فرهنگی دیگر عنوان کرد و برای آن محتوا درست کرد.

۴. شاخص دیگر داشتن تمرین‌های مناسب و فراوان برای فعالیت زبان‌آموزان در کلاس و خانه است. وجود چنین تمرین‌هایی از نقاط قوت این کتاب است. تمرین‌هایی اعم از مرتب‌کردن جمله‌های بهم‌ریخته، پرکردن جاهای خالی، جمله‌های مربوط به آموزش دستور، گفت‌وگو در موقعیت‌های متفاوت، مانند خرید و احوال‌پرسی و دیدار بستگان و دوستان و پرسش از ملیت افراد و آشنایی با شغل‌ها و زمینه‌های دیگر. در این کتاب از تصویر، عکس، شکل، نمودار، و جدول‌های متناسب با موضوع استفاده شده است که چیش آن‌ها در لابه‌لای مطالب حس کنجکاوی زبان‌آموزان را برمی‌انگیزد و بر سطح و سرعت یادگیری آنان می‌افزاید.

۵. بررسی فهرست‌ها: از مجموعه فهرست‌های لازم برای یک کتاب درسی این کتاب دو فهرست را دارد. یکی، فهرست مطالب که ناقص است و دیگری، فهرست واژگان (واژه‌نامه) که با دقت و ظرافت خاصی تهیه شده است. نقایص فهرست مطالب عبارت‌اند از: ۱. نام‌بردن از پیش‌گفتار، فهرست صفحه‌های آموزش الفبا (همان: ۲-۵۲)، و واژه‌نامه (همان: ۲۳۷-۲۶۲)؛ ۲. تنظیم از چپ به راست، برخلاف شیوه مرسوم کتاب‌های فارسی؛ ۳. متفاوت‌بودن برخی از عنوان‌های درس با فهرست مطالب که در جدول ۲ بیان شده است.

جدول ۲. اختلاف عنوان‌ها در فهرست مطالب و درس‌ها، در جلد ۱ از مجموعه فارسی بیاموزیم

ردیف	عنوان در فهرست	شماره درس	عنوان در درس	صفحه
۱	سارا، این آمانداست.	۴	سارا، این آناست.	۶۵
۲	اهل کجایی؟ اهل تهرانم.	۵	اهل کجایی؟	۶۹
۳	چند ساله هستی؟	۱۱	چند سالت است؟	۱۰۹
۴	آن چند است؟	۱۶	این چند است؟	۱۳۳
۵	روزانه چه کار می‌کنید؟	۱۸	هر روز چه کار می‌کنید؟	۱۴۷
۶	خیلی گران است! خیلی ارزان است!	۲۳	خیلی گران است! چه قدر ارزان است!	۱۸۵
۷	باید چه کار کند؟	۲۹	باید چه کار کنه؟	۲۲۳

ب) نقد محتوایی

۱. روزآمدبودن محتوای واحدهای یادگیری یکی از امتیازهای برجسته هر کتاب آموزشی است. این کتاب با وجود به‌روزر بودن اغلب موضوع‌ها در بعضی از قسمت‌ها رنگ کهنگی دارد، از جمله در تمرین ۱۲ درس ۲۲، شعر ایرج میرزا:

هان! ای پسر عزیز دل‌بند   بشنو ز پدر نصیحتی چند
می‌باش به عمر خود سحرخیز   وز خواب سحرگهان بپرهیز
دریاب سحر کنار جو را   پاکیزه بشوی دست و رو را

«هان» صوت تنبیه و به معنی «آگاه باش» است که در زبان محاوره امروزه به این معنا کاربرد ندارد.

«بشنو»، امروزه به جای آن «گوش کن» به کار می‌رود.

«می‌باش» امروزه بدون «می» به کار می‌رود.

«سحرگهان» امروزه کاربردی ندارد.

«دریاب سحرکنار جو را»، فضای این جمله امری کاملاً قدیمی و کهنه است.

بعضی از تصویرها نیز رنگ کهنگی دارد، از جمله در صفحه ۱۹۵ تصویر کتاب‌هایی است که قیمت روی آن‌ها ۷۰۰۰ تا ۲۰۰۰۰ ریال نوشته شده که در مقابل قیمت کتاب‌های امروزی بسیار ناچیز است. تصویر کمد لباس (ذوالفقاری و دیگران ۱۳۹۶: ۲۱۴)، مبل و تلویزیون (همان: ۲۱۷)، تصویر ساعت زنگ‌دار، پارچ و کتری (همان: ۷۷)، و بعضی مدل لباس‌ها، کفش‌ها، آرایش‌ها، تیپ‌ها، وسایل و لوازم آشپزخانه، و ... در جاهای مختلف کتاب قدیمی است.

۲. کتاب آموزشی باید با طرح موضوع‌ها و سؤال‌های جدید افق‌های تازه‌ای را به روی زبان‌آموزان باز کند. داشتن عنوان‌های جذاب و کاربردی با موضوع‌های به‌روز از ویژگی‌های برجسته این کتاب است. عنوان‌هایی مانند «شغل شما چیست؟» (درس ۶) و «سرم درد می‌کند» (درس ۱۹) عنوان‌هایی‌اند که زبان‌آموز را به آینده‌نگری وامی‌دارند و او را با شغل‌های متفاوتی از جمله پزشکی، گزارش‌گری، معلمی، و ... آشنا می‌کنند.

۳. داشتن تمرین‌های ابتکاری، کتاب فارسی بیاموزیم در این وجه نیز امتیاز ویژه‌ای دارد. نمونه‌های زیر از آن جمله است:

- استفاده از تصویر یک صفحه از تقویم برای آموزش ایام هفته و روزهای تعطیل (درس ۸، تمرین ۲، با عنوان «نگاه کن و بگو»، صفحه ۸۹)، که زبان‌آموز را با تطابق ماه‌های خورشیدی و قمری و میلادی آشنا می‌کند.

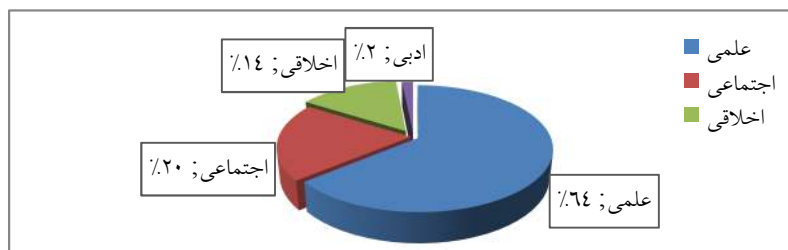
- استفاده از برگ ثبت‌نام برای امور ورزشی و هنری در مورد بیان علاقه‌مندی‌ها (درس ۱۷، تمرین‌های ۱۱ و ۱۲ با عنوان‌های «جمله‌های به‌هم‌ریخته را مرتب کن» و «گفت‌وگوی به‌هم‌ریخته را مرتب کن، همان: ۱۶۸).

- استفاده از جدول‌ها (همان: ۱۶۱؛ درس ۱۷، تمرین ۹ با عنوان «حالا این برگه را پر کن»، همان: ۱۴۳).

- نوشتن متن‌ها به صورت نمایش‌نامه (درس ۲۱ با عنوان «بیا پای تخته»، همان: ۱۷۳).

۴. از شاخص‌های دیگر نقد محتوایی آن است که مؤلف بین محتوای اصلی هر واحد یادگیری و موضوع‌های جنبی تناسب لازم را رعایت کرده باشد، یعنی بیش از حد یا کم‌تر از حد لازم موضوع‌های فرعی را مطرح نکرده باشد. در کتاب فارسی بیاموزیم جلد ۱، در بیش‌تر درس‌ها این توازن رعایت شده است، اما در برخی درس‌ها موضوع اصلی درس کم‌رنگ‌تر از موضوع‌های جنبی است و بیش‌تر حجم درس به مطالب جنبی اختصاص داده شده است، از جمله در موارد زیر:

- درس ۷ با عنوان «اسمش چیست»؛ از این درس دو صفحه اول برای موضوع اصلی (پرسش از اسم) و چهار صفحه بعد برای موضوع‌های فرعی (شغل و آموزش اعداد) در نظر گرفته شده است.
  - درس ۱۴ با عنوان «بفرمایید» که در آن کم‌تر از سه صفحه به موضوع اصلی و بیش‌تر از سه صفحه به موضوع‌های فرعی اختصاص یافته است.
  - ۵. از دیگر ملاک‌های نقد محتوایی آن است که مؤلفان در پردازش متن‌ها، به پیوند با دیگر علوم و رشته‌ها نیز توجه کرده باشند. در این کتاب هر جا که لازم بوده این پیوند برقرار شده است، از جمله در موارد زیر:
    - پیوند با درس ریاضی در عدد نویسی‌ها و آموزش اعداد برای خواندن ساعت و موقعیت‌های خرید و فروش (در درس‌های ۶، ۷، ۹، ۱۴، ۲۳، و ...).
    - پیوند با درس جامعه‌شناسی، برای آشنایی با بنیادهای اجتماعی مانند خانواده و مشاغل مختلف (در درس‌های ۶، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۲۲، و ...).
    - پیوند با علوم طبیعی و جانوری، مانند شناخت فصل‌ها، اعضای بدن، و حیوانات و پرندگان (در درس‌های ۱۱، ۱۹، ۲۵، و ...).
- در مجموع، متن‌ها با دیگر علوم پیوند متناسب دارند و زبان‌آموزان زبان فارسی را در محتوای علوم دیگر یاد می‌گیرند. علاوه بر این، محتوای کتاب را می‌توان از دو منظر تحلیل کرد: موضوعی: با سرشماری جمله‌ها و موضوع‌های تمرین‌های ۲۸ درس کتاب، مشخص می‌شود که از ۲۵۰ عنوان متنوع، ۱۶۰ مورد دارای محتوای علمی، ۵۰ مورد اجتماعی، ۳۶ مورد اخلاقی، و ۴ مورد ادبی است. نسبت‌های این موضوع‌ها در نمودار ۱ آمده است. نمودار نشان می‌دهد که نویسندگان در این جلد بیش‌ترین توجه را به ارائه مطالب علمی و کم‌ترین توجه را به ادبیات مبذول داشته‌اند و مسائل اجتماعی و اخلاقی را نیز در حد متوسط بررسی کرده‌اند.

نمودار ۱. تقسیم‌بندی محتوای مطالب کتاب

آموزشی: محتوای آموزشی جلد اول فارسی بیاموزیم در ویراست دوم به دو قسمت مجزا تقسیم شده است. در چاپ‌های پیشین، حروف الفبا همراه محتوای هر درس آموزش داده می‌شد، اما نویسندگان کتاب در ویراست دوم بنابر ملاحظات تصمیم گرفته‌اند حروف الفبا را از متن درس جدا کنند و مجموعه آن‌ها را پیش از واحدهای یادگیری (درس‌ها) قرار دهند. در نتیجه، کتاب دو بخش مجزای آموزش حروف الفبا و واحدهای درسی دارد. متأسفانه، به علت شتاب‌زدگی و نداشتن دقت همه‌جانبه در طرح و اجرای جداسازی حروف الفبا و آموزش آن از متن و درس‌ها، مشکل‌ها و نارسایی‌های بارزی به‌ویژه در بخش اول ایجاد شده است که از چشم خواننده دور نمی‌ماند.

ج) نقد زبانی

برای تشخیص میزان رعایت معیارهای زبان در جلد اول فارسی بیاموزیم دو بخش کتاب را به‌صورت مجزا نقد و بررسی می‌کنیم:

بخش اول: آموزش الفبا

در این بخش از کتاب، که چهل صفحه (ذوالفقاری و دیگران ۱۳۹۶: ۱۲-۵۱) را در بر می‌گیرد، حروف الفبای فارسی و دیگر الزامات آموزش الفبا، اعم از نشانه‌های نوشتاری چندگانه بعضی از آواها و واج‌ها مانند (/o/ و /u/) آموزش داده شده است. طرح مشترک همه درس‌های آموزش الفبا: بخش آموزش الفبا براساس آموزش مهارت‌های چهارگانه یادگیری (شنیدن، سخن گفتن، خواندن، و نوشتن) تنظیم شده است. بر همین مبنا، در هر درس ابتدا حرف یا نشانه موردنظر (با شکل‌های املائی متفاوت آن) در عنوان درس معرفی شده و سپس، چند تصویر مناسب با موضوع که حرف موردنظر در آن باشد، همراه با نام و خط آوانگار آورده شده و بعد از آن سه تمرین با عنوان‌های ثابت ارائه شده است. این عنوان‌ها عبارت‌اند از:

۱. به معلمت گوش کن و دور حرفی که صدای ... دارد، دایره بکش؛

۲. بنویس (write)؛

۳. بخوان (read).

نقد و بررسی بخش اول (آموزش الفبا)

بررسی تمرین‌های ۱ و ۲: هدف اصلی از تمرین ۱، فقط شناخت و تشخیص واج‌های کلمه است، چراکه شیوه مؤلفان در کار آموزش بهره‌گیری از روش کلی در خواندن و روش

تحلیلی در نوشتن است. بنابراین، هنگام خواندن (تشخیص حروف) انتظار می‌رود که فراگیر باتوجه به تصویر شیء و خواندن معلم و تکرار نوار، شکل خواندن آن را به‌طور کلی یاد بگیرد و آن‌گاه آن را به هجاها و واج‌ها تجزیه کند. این روش برای خواندن مناسب است، اما برای نوشتن مناسب نیست. لازمه واژه‌هایی که برای آموزش مهارت «نوشتن» گزینش می‌شوند، آن است که زبان‌آموز به‌جز حرف یا نشانه آموزشی حروف دیگر آن را قبلاً خوانده باشد.

از مجموعه ۱۲۸ واژه انتخاب شده برای همه درس‌های آموزش الفبا در تمرین دوم (بنویس write)، ۲۸ واژه فاقد این شرط است. یعنی این واژه‌ها حرف‌هایی دارند که زبان‌آموز با آن‌ها آشنا نیست، اما از او خواسته شده تا واژه‌ها را بنویسد!

جدول ۳. فهرست واژه‌های ناآشنا در آموزش حروف

ردیف	واژه‌ها	حروف آموزش داده نشده	صفحه
۱	آب، بابا	ب	۱۲
۲	باد، تاب	د، ت	۱۳
۳	مداد، آسمان، بادام، دندان	د، س، ن	۱۴ و ۱۵
۴	رستوران	س، و / u	۱۶
۵	سلام، ممنون، من	ـ	۱۷
۶	سوسک، است	و، ک، ت	۱۸
۷	ساندویچ، سوئیچ	و / v، ی، چ	۱۹ و ۳۶
۸	بستی	ت	۲۰
۹	توت، ستاره، سوزن	و / u، e	۲۱ و ۲۳
۱۰	چشم	چ	۲۵
۱۱	ویلا، لیوان، شلوار، گاو، گلایی	گ، ل	۳۰ و ۳۱
۱۲	طلوع	ط	۳۵
۱۳	حوله	مصوت مرکب، و / ow	۴۷

پیشنهادهایی برای اصلاح بخش اول (آموزش الفبا)

۱. در آموزش نوشتن حروف الفبا (تمرین دوم: بنویس write) مسیر حرکت قلم با پیکان نشان داده شود.

۲. برای آموزش بعضی از شکل‌های حروف تمرین در نظر گرفته نشده است. در این باره نیز اقدام گردد. این حروف عبارت‌اند از: /a/ (همان: ۱۲)، ه /e/ (همان: ۲۶)، /ء/ (همان: ۳۶)، و هـ (همان: ۳۹).

۳. این شکل «ا» از شکل‌های حرف «آ» و «ب» برای حرف «ب» حذف شود. در نوشتن خط فارسی یک قاعده است که اگر دنباله حرفی روی خط زمینه کشیده شود، حرف بعدی به آن می‌چسبد و این شکل جداگانه‌ای برای حرف نیست، مگر در مورد «ع»، «غ»، «ه» (همان: ۱۲-۱۳).

۴. همراه با «آ»، «ک» نیز آموزش داده شود (همان: ۱۷).

۵. شکل مصوت «و» برای مصوت بلند «/u/» حذف شود. این قاعده خط عربی است و در خط فارسی کاربردی ندارد. در فارسی همان حرف «و» را بدون حرکت می‌نویسیم.

۶. در کنار «ا» «ه»، «ل» نیز آموزش داده شود (همان: ۲۶).

۷. کلمه‌هایی مانند «سویچ و رییس» را به همین شکل بنویسیم نه با همزه (همان: ۳۶).

۸. از اسم‌های معنی مانند «غنا» برای آموزش «غ» استفاده نکنیم (همان: ۴۴).

۹. در آوانگاری کلمه‌هایی مانند «حوله» از مصوت مرکب /ow/ استفاده کنیم: howle نه hole (همان: ۴۷).

در تمرین‌های «بخوان» نیز مانند تمرین‌های «بنویس» جمله‌ها و کلمه‌هایی ارائه شده است که زبان‌آموز با بعضی حروف آن‌ها آشنایی ندارد. از آوردن این‌گونه کلمه‌ها و جمله‌ها برای آموزش مهارت خواندن استفاده نکنیم.

جدول ۴. جمله‌هایی که بعضی از حروف کلمه‌های آن‌ها آموزش داده نشده است.

ردیف	جمله	حروف آموزش داده نشده	صفحه
۱	بابا آمد. بابا آب داد.	ب، م، د	۱۲
۲	بابا تاب دارد. بابا آب دارد	ت، د، ر	۱۳
۳	بابا بادام دارد. مامان مداد داد/ مامان نان داد. بابا دندان درد دارد.	د، ر	۱۴ و ۱۵
۴	باران بارید. رابرت در رستوران است.	ت، س، و، ا	۱۶
۵	رابرت انار دارد. باران از ابر بارید.	ت، د، ز، ی	۱۷
۶	آناناس در دست سارا است. سارا از سوسک ترسید.	د، و، ک، ت، ی	۱۸
۷	باد در را بست. نادر مدال دارد.	ت، ل	۱۹
۸	نادر بستنی دوست دارد، اما ندا سیب دوست ندارد. ایران را دوست دارم.	ت، و، ـ	۲۰
۹	ستاره در آسمان است. رابرت توپ دارد. آن زن سوزن دارد. سوزن روی میز است.	ه، ـ و	۲۱ و ۲۳

ردیف	جمله	حروف آموزش داده نشده	صفحه
۱۰	موش، چشم و گوش دارد./ آرمان نامه نوشت. مداد آرمان بزرگ است.	چ، و /v/ گ	۲۵ و ۲۶
۱۱	ندا یک کیک خرید. او شیر را با نی خورد.	خ، و /o/	۲۷
۱۲	پاواروتی دو آپرا خواند.	و /v/ و او معدوله در خوا /xa/	۲۹
۱۳	ویلا، لیوان، گاو، شلوار، خیلی، فیلم، فلفل	ل، گ	۳۰ و ۳۱ و ۳۲
۱۴	برگ انگور پهن است. من گلابی و گیلان را خیلی دوست دارم.	هـ/ /h/، ل، خ	۳۱
۱۵	هر قفل یک کلید دارد.	ق	۳۴
۱۶	معلم ما ساعت دارد. ساعت او مربع است. خورشید صبح زود طلوع کرد.	ص، ح، ط	۳۵
۱۷	پدر با سوئیچ ماشین را روشن کرد. او غذای خود را با روغن ذرت پخت. محمد در حمام با حوله خودش را خشک کرد.	چ، مصوت مرکب /ow/	۳۶ و ۳۷ و ۴۵
۱۸	زاله با ماژیک یک نقاشی کشید.	ـ	۴۱

نقد و بررسی مطالب بخش دوم (واحدهای درسی)

این بخش از کتاب شامل سی درس با معرفی بیش از شصت موقعیت کاربردی زبان است. ساختار واحدهای درسی: در کتاب فارسی بیاموزیم بنای آموزش بر روش ارتباطی است. در روش ارتباطی یادگیری زبان دیگر به منزله یادگیری ساختار دستوری زبان نیست، بلکه روشی برای انتقال پیام و انجام دادن تبادل نظر روزمره است. بنابراین، در ارائه مطالب دستوری در این کتاب نظم خاصی وجود ندارد؛ هر جا اقتضا کند مطلبی از دستور متناسب با متن ارائه می‌شود و چه بسا مطالب مشکل‌تر پیش از مطالب آسان‌تر بیاید. در این کتاب بیش از پنجاه فعل آموزش داده شده است، اما برای آموزش آن‌ها نمی‌توان دسته‌بندی منظمی را در نظر گرفت.

مبنای طراحی درس‌های این کتاب بر آموزش مهارت‌های چهارگانه گذاشته شده است. پرکاربردترین تمرین‌های مرتبط با آموزش این مهارت‌ها عبارت‌اند از:

۱. گوش کن و بخوان؛
۲. گوش کن و کامل کن؛
۳. گوش کن و پاسخ‌هایت را درست کن؛

۴. با معلم و هم‌کلاسی‌هایت گفت‌وگو کن؛

۵. جمله‌های به‌هم‌ریخته را مرتب کن؛

۶. با افراد خانواده‌ات تمرین کن؛

۷. تبدیل‌گونه نوشتاری به گفتار و گفتار به نوشتار.

متن‌ها و تمرین‌های این بخش بیش‌تر تمرین‌های مناسبی است، باوجوداین، در تعدادی از تمرین‌ها به علت‌هایی، از جمله اشکال‌های تایپی، دقت‌نداشتن در صفحه‌آرایی، و کم‌توجهی در چینش واژه‌ها و تنظیم جمله‌ها نقایصی ایجاد شده است.

در تمرین ۱ درس ۱۴ با عنوان «بفرمایید» که در آن خانم نادری ۵/۵ کیلو مرغ کیلویی ۶۰۰۰ تومان و یک کیلو گوشت کیلویی ۴۰/۰۰۰ تومان خریده، اشتباه محاسباتی رخ داده و فروشنده جمع آن‌ها را ۶۳/۰۰۰ تومان حساب کرده است، درحالی‌که قیمت کل ۷۳/۰۰۰ تومان می‌شود (ذوالفقاری و دیگران ۱۳۹۶: ۱۲۳).

در تمرین ۲ درس ۱۶ که شماره تمرین هم ذکر نشده، مشتری یک کیلو سیب، کیلویی ۳۰۰۰ تومان و دو کیلو خیار، کیلویی ۱۵۰۰ تومان خواسته است. فروشنده جمع آن را ۲۰/۰۰۰ تومان محاسبه کرده، درحالی‌که جمع آن ۶۰۰۰ تومان است.

در تمرین ۶ درس ۱۸ که در آن کارهای یک روز مهرداد را (از صبح تا شب) به صورت مصور نشان می‌دهد، عنوان تمرین اشتباه است. «از صبح تا عصر» باید به «از صبح تا شب» تبدیل شود (همان: ۱۵۰-۱۵۱).

در تمرین ۱۶ درس ۲۰ واحد شمارش «دانه» برای پیراهن مناسب نیست (همان: ۱۷۰). در این کتاب در پردازش متن‌ها از جمله‌های مرکب استفاده نشده و تقریباً تمامی جمله‌ها کوتاه و رساست. انشای متن‌های کتاب پاکیزه و متناسب با مباحث و موقعیت‌هاست و از اصطلاح‌ها و تعبیرهای مناسبی استفاده شده است، عبارت‌هایی چون:

- «خواهش می‌کنم»، در جواب «متشکرم»؛

- «سلامت باشی» یا «ممنونم»، در جواب «خسته نباشی»؛

- «سر شما درد نکند» یا «خواهش می‌کنم»، در جواب «دست شما درد نکند»؛

- «قابل ندارد» در جواب «چه قدر می‌شود»؛

- «ممنونم» در پاسخ «قابل ندارد» (همان: ۱۳۸).

زبان نثر در متن‌ها و تمرین‌ها زبان فارسی معیار است و از سره‌نویسی مفرط یا گرایش به ساختار زبان‌های بیگانه به‌جز یک مورد خودداری شده است. در تمرین ۱ درس ۴، با

عنوان «سارا، این آناست»، در معرفی افراد چندبار از ضمیر «این» استفاده شده است: «آرمان: سارا، این آناست. آنا، این سارا است» (همان: ۶۵). این‌گونه جمله‌بندی‌ها گرت‌برداری ترجمه‌ای از زبان انگلیسی است. در فارسی در موقعیت معرفی فرد دیگر معمولاً از ضمیر «این» به‌تنهایی استفاده نمی‌شود، مگر آن‌که «این» صفت اشاره باشد، نه ضمیر اشاره؛ به این ترتیب: «این آقا ... است، این خانم، ... است». در زبان انگلیسی از ضمیر اشاره «this» برای معرفی فرد دیگر استفاده می‌شود: «This is Paul». حتی برای معرفی خود در مکالمه‌های تلفنی «This is» به‌جای «I am» استفاده می‌شود: «This is Mahmoud» به‌جای «I am Mahmoud» (شیرمحمدی ۱۳۹۶: ۷۸).

غلط نگارشی در کتاب وجود ندارد، مگر یک مورد و آن فعل گفتار محاوره‌ای «می‌خوام» برای «می‌خواهم» است که «می‌خام» نوشته شده است (ذوالفقاری و دیگران ۱۳۹۶: ۲۳۶). در این کتاب شیوه نگارش خط فارسی مصوب فرهنگستان به‌جز مواردی اندک رعایت شده است. مثلاً، «چه طور» در درس‌های ۱، ۲، و ۳ به‌صورت پیوسته (چطور) نوشته شده، اما در درس ۴ جدا نوشته شده (چه طور). در مورد «چه قدر» هم چنین است. در درس ۱۶ با عنوان «این چند است؟» در تمرین ۴ پیوسته (چقدر) و در تمرین ۹ جدا (چه قدر) نوشته شده است (همان: ۱۳۳).

از علائم سجاوندی در همه درس‌ها درست استفاده شده است، اما علامت تشدید در بسیاری از واژه‌هایی که حرف مشدد دارند گذاشته نشده است. مثلاً، در دو کلمه کنار هم «نقاشی» و «مجسمه‌سازی» در اولی رعایت شده، ولی در دومی رعایت نشده است (همان: ۱۶۵).

د) نقد روشی

نقد روشی امکان بررسی روش کار نویسنده یا نویسندگان و نقد و تحلیل دقیق‌تر متن را به‌دست می‌دهد. برای آن‌که هدف اصلی نقد روشی محقق شود، لازم است که کار نقد بر مبنای اصول و روش‌های صحیح انجام گیرد و بهترین راه برای دست‌یافتن به اصول و روش‌های صحیح نقد استفاده از متن کتاب است. در این کتاب دامنه متنوع مطالب و تمرین‌ها به‌اندازه‌ای است که زبان‌آموز به‌راحتی می‌تواند در موقعیت‌های گوناگون آموخته‌های خود را تمرین و تثبیت کند. تمرین‌هایی چون:

- با معلم و هم‌کلاسی‌هایت گفت‌وگو کن.

- گفت‌وگوی زیر را با افراد خانواده‌ات تمرین کن.

- متن را بخوان و به پرسش‌ها پاسخ بده.

در این کتاب، به ویژگی‌های شخصیتی و روانی فراگیران توجه لازم شده است، از جمله در درس ۱۴ با عنوان «بفرمایید» (از تمرین ۷ تا ۹) و درس ۱۷ با عنوان «شما چه دوست دارید؟» از انواع علاقه‌مندی‌های زبان‌آموزان، از جمله گرایش‌های ورزشی، تفریحی، هنری، سرگرمی، و حتی خوراکی سخن به میان آمده است.

به‌منظور ایجاد آمادگی ذهنی و روانی فراگیران، در این کتاب به‌طور گسترده از ابزارهایی مانند تصویر، جدول، نمودار، تمرین، و مطالب ابتکاری و مهیج استفاده شده است، از جمله مرتب‌کردن جمله‌های به‌هم‌ریخته، تشخیص شغل‌ها، رنگ‌ها، عددها، آشنایی با موقعیت‌های خرید و فروش، مهمانی‌ها، و ...

ه) نقد فرهنگی — اجتماعی

علاوه بر معیارهای آموزشی رضی، در این مقاله مجموعه‌ای از شاخص‌های نقد فرهنگی — اجتماعی ارائه می‌شود و کتاب فارسی بیاموزیم از این منظر نقد می‌گردد.

آغاز ارتباط کلامی در دیدار میان افراد اهمیت بسیاری دارد. این کتاب باب سخن را با «سلام» می‌گشاید و طی درس‌های ۱ تا ۳ آن را آموزش می‌دهد. کاربرد این واژه محبت‌آمیز تقریباً تا درس‌های آخر ادامه می‌یابد.

کاربرد واژه‌ها و عبارت‌های محاوره‌ای به‌جای واژه‌ها و عبارت‌های رسمی در موقعیت‌های ارتباطی می‌تواند ارتباط‌های اجتماعی را رونق بخشد و رابطه‌ها را صمیمی‌تر کند، مثلاً استفاده از واژه «بابا» به‌جای «پدر» و «مامان» به‌جای «مادر» (همان: ۵۵) و کاربرد واژه‌هایی که بار عاطفی بیش‌تری دارند، مانند استفاده از کلمه «جان» بعد از اسم افراد در استحکام و تعمیق رابطه‌ها مؤثر است. کاربرد ضمیر شخصی «تو» و معادل متصل آن «ت» است که در گفت‌وگوهای دوستانه و موقعیت‌های سلام و احوال‌پرسی‌های صمیمی نقش مؤثری دارد، هم‌چنان‌که کاربرد مؤدبانانه ضمیر «شما» برای دوم شخص مفرد در موقعیت‌های رسمی و احترام‌آمیز.

در این بخش تمرین‌های زیادی برای نشان دادن نقش خانواده در تقویت علمی، تربیتی، و اجتماعی فراگیران ارائه شده است. برای نمونه، می‌توان از تمرین ۶ درس ۲، با عنوان «مانند گفت‌وگوی زیر را با افراد خانواده‌ات تمرین کن» نام برد. درس ۵ کتاب با

عنوان «اهل کجایی؟» به مسئله ملیت و شناخت هویت زبان‌آموزان (همان: ۶) اختصاص داده شده است.

یکی از امتیازهای این کتاب انتخاب عنوانی است برای درس ۶؛ «شغل شما چیست؟» طرح این موضوع مانند بعضی از موضوع‌های حساس دیگر در درس‌های بعد هم ادامه می‌یابد. زبان‌آموزان با قرارگرفتن در فضای چنین موضوع‌هایی با واقعیت‌های اجتماعی آشنا می‌شوند و حس آینده‌نگری و داشتن شغل مناسب در آن‌ها تقویت می‌شود. از موارد قابل ذکر این‌که در بعضی موارد کاربرد «شغل» برای کاری که فرد انجام می‌دهد چندان مناسب نیست، از جمله «دانش‌آموزی» یا «دانشجویی» که کار است، نه شغل. در فرهنگ‌ها شغل را فعالیتی تعریف می‌کنند که شخص به‌طور معمول انجام می‌دهد و از درآمد آن امرار معاش می‌کند (انوری ۱۳۸۳: ۶۴۴)، بنابراین، باید از دانش‌آموز و دانشجو پرسید «کار شما چیست» (ذوالفقاری و دیگران ۱۳۹۶: ۸۳).

نویسندگان کتاب با تنظیم درس ۲۵، با عنوان «بهار چندمین فصل سال است؟» زمینه‌آشنایی زبان‌آموزان را با تعدادی از رسم‌های قدیم ایرانی فراهم آورده‌اند. در فرهنگ ایرانی عید نوروز سرآغاز تحول عظیم طبیعت و به‌تبع آن منشأ تحولات روحی و درونی است. جشن شب چله یا یلدا (بلندترین شب سال) از رسوم کهن ایرانی است که زبان‌آموزان در این درس با آن آشنا می‌شوند. آشنایی با فصل‌ها و ماه‌های هر فصل و خصوصیات هریک از آن‌ها زبان‌آموزان را از تقویم (گاه‌نگاری) ایرانیان آگاه می‌کند. در درس ۱۱ این کتاب با عنوان «چندساله هستی؟» در صفحه‌های ۱۱۱ و ۱۱۲ درکنار مطالب دیگر، این موضوع نیز بررسی شده است. میزان توجه مؤلفان کتاب به مسائل اعتقادی و دینی به‌علت موقعیت آموزشی آن در این کتاب اندک است و فقط دو بار از کلمه «مسجد» (در آموزش حرف «ج») استفاده شده است. امید است در جلدهای بعدی با فراهم‌شدن زمینه مناسب این مسئله بیش‌تر بررسی شود. در این کتاب زن را در جایگاه یک عضو فعال اجتماع در نقش‌های متفاوتی هم‌چون، معلمی، پرستاری، خانه‌داری، پزشکی، و ... می‌بینیم (همان: ۷۷، ۸۰، ۸۳، ۸۵ و ...).

۴. نتیجه‌گیری و پیش‌نهادها

با نقدهای پنج‌گانه ساختاری، محتوایی، زبانی، روشی، و فرهنگی - اجتماعی که انجام شد نتایج زیر حاصل می‌شود:

از نظر ساختاری، میان بعضی از درس‌ها که از لحاظ محتوا مشترک یا به هم نزدیک‌اند، فاصله ایجاد شده است. در بعضی از درس‌ها انسجام و ارتباط مطالب ضعیف است. موضوع و محتوای بعضی از تمرین‌ها با عنوان درس‌ها تناسب ندارد. فهرست مطالب کتاب ناقص است و فقط صفحه‌های ۵۳ تا ۲۲۹ (درس‌های ۱ تا ۳۰) را در بر می‌گیرد و مطالب قبل و بعد از آن قید نشده است. کتاب برخلاف شیوه مرسوم کتاب‌های فارسی از چپ به راست تنظیم شده است. کتاب فاقد فهرست منابع است.

از نظر محتوایی، کتاب بدیع و روزآمد است به علاقه‌مندی‌های زبان‌آموزان توجه دارد، ولی با وجود ابتکاری و بدیع بودن بسیاری از مطالب کتاب بعضی از متن‌ها و تصویرها رنگ کهنگی دارد. در بعضی از درس‌ها مطالب جنبی بیش‌تر از مطالب اصلی بررسی شده است. از نظر زبانی، حدود بیست درصد از واژه‌های انتخاب‌شده برای آموزش الفبا حرفی دارند که زبان‌آموز هنوز آن‌ها را نیاموخته، درحالی‌که از او خواسته شده واژه‌ها را بنویسد. حدود پنجاه درصد از جمله‌هایی که از زبان‌آموز خواسته شده آن‌ها را بخواند، دارای حرفی است که هنوز آن‌ها را نخوانده است و با آن‌ها آشنایی ندارد. در بخش آموزش الفبا بعضی از صداها اصلاً آموزش داده نشده است. از جمله مصوت‌های کوتاه «ا»، «ب»، «ت»، «ث»، «ج»، «چ»، «ح»، «خ»، «د»، «ذ»، «ر»، «ز»، «س»، «ش»، «ص»، «ض»، «ط»، «ظ»، «ع»، «غ»، «ف»، «ق»، «ک»، «گ»، «ل»، «م»، «ن»، «ی» و «ی» در این کتاب به صورت «ء» روی «ه/ه» غیرملفوظ به‌کار می‌رود، در بعضی جاها از قلم افتاده است. مطالب دستوری (از ساده به مشکل) آموزش داده نشده است.

از نگاه روش‌شناسی، ملاحظه می‌شود که در این کتاب حوزه‌های فعالیت‌ها، تمرین‌ها، و فرصت‌های یادگیری سطوح کلاسی و خانوادگی زبان‌آموزان را پوشش داده شده است و ابزارهای انتقال مفاهیم مانند تصویر و نمودار و جدول به‌خوبی در کتاب استفاده شده است. در زمینه فرهنگی و اجتماعی، ابعاد متنوع و جالبی مورد نظر نویسندگان کتاب بوده است؛ توجه به نقش و اهمیت عنصر سلام‌کردن در ارتباط‌های اجتماعی به‌ویژه در فرهنگ شرقی و ایرانی، توجه به جایگاه خانواده، و توجه به واژه‌ها و عبارت‌های لازم برای ارتباط‌های صمیمی و رسمی در موقعیت‌های مختلف به‌خوبی مطرح شده است. نکته‌ای که

نباید از نظر دور داشت تفاوت‌قائل شدن میان شغل و کار است که از جمله درمورد دانش‌آموز بودن و دانشجو بودن به این تفاوت توجه نشده است.

دیدن این نکات و اعمال تغییرهای لازم در متن کتاب این اثر را به متنی یک‌دست و تاحدود زیادی کامل و مناسب برای آموزش زبان فارسی به زبان‌آموزان خارجی تبدیل خواهد کرد.

کتاب‌نامه

اسکندری، بابک (۱۳۹۶)، «تحلیل و نقد کتاب آموزش کاربردی واژه‌های زبان فارسی بر مبنای شاخص‌ها و معیارهای آلن کانینگز ورت»، در: مجموعه مقالات همایش واکاوی منابع آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، به کوشش مهین‌ناز میردهقان، ج ۲، تهران: خاموش.

امانی طهرانی، محمود (۱۳۸۹)، ساختار ویژگی‌های کتاب‌های درسی، گروه بررسی محتوای آموزشی - پرورشی اداره کل برنامه درسی و بررسی محتوای آموزشی، تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.

انوری، حسن (۱۳۸۳)، فرهنگ بزرگ سخن، تهران: سخن.

حسینی لرگانی، مریم و زهرا ابوالحسنی چیمه (۱۳۹۶)، «آموزش کدام فرهنگ؟ بررسی تطبیقی مضامین فرهنگی در کتاب‌های آموزش زبان فارسی»، در: مجموعه مقالات همایش واکاوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، به کوشش مهین‌ناز میردهقان، ج ۱، تهران: خاموش.

دهقانی، رضا (۱۳۹۷)، «اصول نقد و تحلیل محتوا»، وبسایت سازمان تبلیغات اسلامی: <http://old.ido.ir/a.aspx?a=1386050101>.

ذوالفقاری، حسن، مهبد غفاری، و بهروز محمودی بختیاری (۱۳۹۶)، فارسی بیاموزیم، ج ۱، ویراست ۲، تهران: مدرسه.

ذوالفقاری، حسن، مهبد غفاری، و بهروز محمودی بختیاری (۱۳۹۶)، کتاب راهنمای معلم فارسی بیاموزیم: آموزش زبان فارسی دوره مقدماتی، ج ۱، تهران: سمت.

رشیدی، ناصر و فرزانه اله یار (۱۳۹۴)، «توصیف و تحلیل مجموعه فارسی بیاموزیم براساس الگوی لیتل جان (۲۰۱۱)»، پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، دوره ۴، ش ۱.

رضایی، حدائق و محمد علی پور (۱۳۹۱)، «بررسی متون خوانداری مجموعه فارسی بیاموزیم براساس نقش‌های هفت‌گانه زبان از دیدگاه هیلیدی»، پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، دوره ۱، ش ۲.

رضی، احمد (۱۳۸۸)، «شاخص‌های نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی»، سخن سمت، ش ۲۱.

ریاحی، محمداسماعیل (۱۳۸۷)، «مطالعه تطبیقی موقعیت و جایگاه سال‌مندان در جوامع گذشته و معاصر»، سال‌مند: مجله سال‌مندی ایران، ش ۳.

شیری، محمد (۱۳۹۴)، *جمله‌سازی و مکالمه انگلیسی*، تهران: کلیدر.

غریبی، افسانه (۱۳۹۶)، «چهارچوب‌های نقد مواد آموزشی: معرفی و مقایسه موردی دو چهارچوب کانینگز ورث و لیتل جان»، *مجموعه مقالات همایش واکاوی منابع آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان*، به‌کوشش مهین‌ناز میردهقان، ج ۱، تهران: خاموش.

فرخ‌زاده، علی‌اصغر (۱۳۸۶)، *نقد و بررسی کتب درسی، اداره تکنولوژی و گروه‌های آموزشی استان بوشهر، گروه‌های آموزشی متوسطه نظری*، گروه آموزشی علوم اجتماعی متوسطه دوم.

کیاشمشکی، لیلا و رضامراد صحراپی (۱۳۹۶)، «نقد مجموعه آموزشی فارسی شیرین است»، *مجموعه مقالات همایش واکاوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان*، به‌کوشش مهین‌ناز میردهقان، ج ۱، تهران: خاموش.

وکیلی‌فرد، امیررضا و حمید آقایی (۱۳۹۵)، «بررسی مقابله‌ای تصاویر به‌کاررفته در کتاب‌های فارسی بیاموزیم و زبان فارسی از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر»، *مجموعه مقالات همایش واکاوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان*، به‌کوشش مهین‌ناز میردهقان، ج ۱، تهران: خاموش.